

มิติของการตีความคำสอนของศาสนาส่งผลต่อจุดยืนและวิธีการเข้าถึงความจริงสูงสุด

Distinctive Dimension of Hermeneutics of Religious Teaching Affecting to the Base and Its Approach to Attain the Absolute

ธานี สุวรรณประทีป

Thanee Suwanprateep

ชัยชาญ ศรีหานู

Chaichan Srihanu

วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Balisuksa Buddhagosa Campus, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

พระปลัดประพจน์ สุภาโต

Phraparutpraphot Suphapato

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhist Sangha College of Buddhism Panyasri Dvaravati,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

พระมหาสมศักดิ์ ญาณโพธิ์

Phramaha Somsak Yanaphodho

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University

E-mail: thanee.suw@mcu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 11 เมษายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 23 ธันวาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 23 ธันวาคม 2563

บทคัดย่อ

การตีความคำสอนที่ตั้งอยู่บนฐานแบบเทวนิยมนำไปสู่การปฏิบัติที่บ่งถึงเป้าหมายเชิงการยอมรับและมองโลกในเชิงหนทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายเชิงภาววิสัย ส่วนการตีความของอเทวนิยมตั้งอยู่บนฐานของการสร้างความรู้แจ้งตนเองเชิงญาณวิทยา โดยแบ่งฐานความรู้ออกเป็น 2 อย่างคือ ความรู้เชิงสมมติและความรู้เชิงปรมาตม ความรู้ที่แท้จริงมีความเชื่อมโยงกับจิตในฐานะผู้รู้ที่มีฐานของความเป็นปรมาตมในตัวเอง การมองเห็นฐานปรมาตมในตัวเองทำให้เกิดการมองเห็นภาวะที่สมบูรณ์ในตัวเอง จึงไม่จำเป็นต้องแสวงหาเป้าหมายอื่น ความรู้แจ้งความเป็นจริงแท้แบบปรมาตมจึงมีความบริบูรณ์เพื่อทำให้จิตเข้าสู่เอกภาพมีลักษณะเป็นอัตวิสัย ส่วนการตีความเชิงเทวนิยมยังมีการแบ่งแยกความจริงของโลกในฐานะสิ่งถูกรังสรรค์ขึ้นและตัวผู้รังสรรค์สมบูรณ์ในฐานะแหล่งเดิมเพื่อนำไปสู่การเข้าถึงความเป็นหนึ่งเดียวกับสิ่งสมบูรณ์ และวิธีการดังกล่าวตั้งอยู่บนฐานของความยินยอมหรือศรัทธาซึ่งเป็นภาวะจิตแบบภาววิสัย จึงส่งผลต่อพฤติกรรมของการดำเนินชีวิต 2 แบบ คือ อเทวนิยมเน้นความรู้ที่เกิดจากการรู้แจ้งความเป็นจริง ส่วนอย่างหลังคือเทวนิยมรอการประทานหรือการเปิดเผยจากพระผู้สร้าง ซึ่งเป็นสิ่งอื่นนอกจากจิตตนเอง การเข้าถึงจึงมีลักษณะภาวาท

คำสำคัญ: คำสอน, การตีความ, ความจริงสูงสุด

ABSTRACT

Religious teaching interpretation which relies on Theistic type leads to objective goal as being accepted, viewing the world as the way to final goal or ontological base, while Atheistic approach emphasizes on self-realization through epistemological base. This view was divided into 2 types, conventional and absolute knowledge. The absolute being relates with mind or consciousness as the knower, which was itself is solely absolute truth. The self-realization is the final truth-in-itself, therefore it does not need other objects to attain. The absolute realization is complete task to be united as subjectivism, while Theistic interpretation still classified the two- the created being and the creator which is the authentic source of all called God. The second method open for beliefs and obeyances which is the passive consciousness. The two ways dealing with religious interpretation result 2 types of practical code of living; Atheistic approach focuses on self-realization as the absolute itself, but the later, Theistic interpretation opens up the middle agent as the granter or revelation of the Absolute which is another, so its attainment is an Ontological aspect.

Keyword: Teaching, Interpretation, Absolute Truth

1. บทนำ

ทุกศาสนามีศาสดาที่เป็นผู้ก่อตั้งศาสนาซึ่งเป็นที่รวมของคำสอนของผู้เป็นศาสนาในฐานะผู้มีความสำคัญที่สามารถสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดเพื่อนำมาถ่ายทอดให้สามัญชนเพื่อดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับเจตจำนงของสิ่งจริงสูงสุดในฐานะผู้สร้างในคติของศาสนาเทวนิยม ส่วนศาสนาอเทวนิยมเช่น พระพุทธศาสนา ตีความเพื่อพัฒนาจิตให้สูงขึ้นไปสู่ระดับเป็นปรมาตมโดยตัวเอง เป็นอิสระ

ภาษาถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทุกศาสนานำมาใช้เป็นสื่อกลาง จะเห็นว่าภาษาที่มีระเบียบถูกสร้างขึ้นมาจากนักศาสนา หรือปราชญ์ทางศาสนา เนื่องจากภาษาถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการนำทาง ชี้นำ สั่งสอน วางแนวทางการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติเพื่อฝึกฝนจิตใจให้บรรลุหรือรู้แจ้งความจริงสูงสุดหรือความจริงแท้ ซึ่งเป็นสิ่งสมบูรณ์หรือเป้าหมายสูงสุดที่มนุษย์ควรบรรลุถึง แต่ในปัจจุบันความเจริญด้านสังคม วิทยาศาสตร์ สมัยใหม่ให้ความสำคัญด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาได้ใช้ภาษาเพื่อครอบงำ และควบคุมมนุษย์ให้ตกเป็นทาส เพื่อทำให้มนุษย์จมปรักอยู่เพียงสิ่งจริงแบบสมมติซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหา ความวิตกกังวล วุ่นวาย เป็นทุกข์ วนเวียนอยู่กับภาวะระดับข้อเท็จจริงด้วยการสร้างให้อัศวาทูปาทานขยายตัวและเร่งการแสวงหาเพื่อเสพอารมณ์ ไม่ได้นำไปสู่ระดับที่สูงขึ้นไปสู่ระดับจิตวิญญาณ เพื่อนำทางมนุษย์ออกจากกรอบดังกล่าวจึงได้มีการสร้างศาสตร์ของการตีความควบคู่กันไปกับการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนของศาสนาให้ถูกต้องและบรรลุจุดเป้าหมาย

หลักการตีความมาจากคำในภาษากรีกเดิมว่า hermeneuein นักปราชญ์ชาวไทยได้แปลคำนี้ว่า อรรถปริวรรตศาสตร์ รากคำศัพท์มาจากชื่อของเทพเจ้านามว่า Hermes ซึ่งเป็นเทพนำสาส์น โดยทำหน้าที่ถ่ายทอดคำสั่งสอนของเทพผู้เป็นอมตะมาให้มวลมนุษย์ สาส์นดังกล่าวไม่สามารถที่จะเข้าใจได้อย่างง่าย จึงจำเป็นต้องมีการตีความขึ้น เนื่องจากสาส์นจากเทพเจ้ามีความหมายลึกซึ้งยากที่คนทั่วไปจะเข้าใจ ในการตีความมีสิ่งที่ต้องทำ 3 ด้านคือ 1) การกล่าวถ้อยคำ (Utterance) ซึ่งเป็นการแสดงออกทางคำพูด เช่น การพูด

2) การแจกแจง (Explicating) เพื่อทำให้เกิดความชัดเจน 3) การแปล (Translating) ซึ่งเป็นการตีความแสดงและแจกแจง (ดร.สมบัติ พรศิริเจริญพันธ์, 2559, หน้า 2) ให้นมนุษย์ได้ทราบความเป็นจริงอย่างถูกต้อง

ช่วงของการตีความจึงเป็นการสืบค้นหาคำที่แฝงอยู่ภายในที่อยู่เบื้องหลังของสิ่งปรากฏ โดยมุ่งเน้นไปที่ความกระจ่างของจิตที่อยู่ภายใน (Grondin, Jean, 1994, pp. 20-21) ปัจจุบันการตีความจึงเป็นวิธีการสำคัญที่ศาสนานำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อวิเคราะห์คำสอนที่ปรากฏในรูปของภาษาบันทึก การสอน หลักธรรม เป็นต้นของแต่ละศาสนาเพื่อทำความเข้าใจให้ได้เนื้อหาหลักซึ่งและนำไปสู่การปฏิบัติ (คำสั่ง) และรู้แจ้ง (คำสอน) คำนี้โดยพื้นฐานแล้วมีความหมายสัมพันธ์กับการตีความ แม้คำนี้จะปรากฏใช้ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1654 ในงานของ เจ. ซี. แดนนอร์ (J. C. Dannhauer) เรื่อง *Hermeneutica sacra* การตีความเริ่มแรกนำมาใช้กับศาสนาเทวนิยม การตีความทางกฎหมาย และการตีความเชิงปรัชญา

หลักการตีความเชิงศาสนามักเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเทวนิยมนำมาใช้เป็นหลักโดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำหลักการตีความไปใช้ในการศึกษาศาสนาคริสต์ ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มเทวนิยม ยังมีความพยายามนำหลักการตีความดังกล่าวมาใช้กับศาสนาที่เป็นอเทวนิยมโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับพระพุทธศาสนาซึ่งปฏิเสธการมีผู้สร้างเชิงเทวนิยมดูจะเป็นสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์เนื่องจากจุดเริ่มต้นคือการมองชีวิตและโลก วิธีการ เป้าหมาย ไม่เหมือนกันจนในปัจจุบันนักตีความเกิดความสับสนว่า หลักการตีความดังกล่าวสามารถนำมาใช้กับหลักคำสอนศาสนาอเทวนิยม

2. การตีความ 2 แบบ

การตีความเชิงศาสนาซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการทำให้เกิดอรรถปริวรรตศาสตร์ซึ่งเกิดขึ้นในกลุ่มศาสนาประเภทเทวนิยม (Theistic Religion) เพื่อนำหลักการและคำสอนที่ถูกต้องสอดคล้องกับพระประสงค์ของพระผู้สร้างหรือพระเจ้าที่สื่อผ่านคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ การตีความเชิงศาสนาอาจถูกแบ่งเป็น 2 กลุ่มตามลักษณะของศาสนา คือ 1) ศาสนาเทวนิยม และ 2) ศาสนาอเทวนิยม

การตีความของศาสนาเทวนิยม

โดยทั่วไปแล้วการศึกษาด้านการตีความเริ่มมีใช้ตั้งแต่สมัยโบราณโดยมีนักศาสนา นักบวชเป็นผู้ทำหน้าที่สื่อกลางรับสารสัน กลุ่มศาสนาเทวนิยมโดยเฉพาะกลุ่มเซมาติกซ์ คือ ศาสนายิว ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม เป็นต้นที่มีความเชื่อว่ามีสิ่งอื่นที่มีอำนาจมากกว่าตนเอง เป็นผู้สร้างและเป็นสิ่งสมบูรณ์สูงสุดและมองมนุษย์และโลกของปรากฏการณ์ ลักษณะคำสอนของศาสดาซึ่งเป็นสื่อกลางคือรับสารสันจากพระเจ้าสูงสุดและสื่อสารนั้นแก่นมนุษย์ทั่วไป มีลักษณะของภาษาประเภทนี้จึงมีความสำคัญมากกว่าภาษาของมนุษย์ที่ใช้กันทั่วไป ซึ่งจำแนกออกเป็น 4 อย่าง คือ 1) ภาษาศาสนาเป็นการแสดงออกของอารมณ์ความรู้สึก 2) ภาษาศาสนาในฐานะเป็นสัญลักษณ์ 3) ภาษาศาสนาในฐานะเป็นตัวเชื่อมให้เกิดกิจกรรมทางศาสนา ลักษณะเช่นนี้เป็นการมองหน่วยพื้นฐานของภาษาศาสนาว่าอยู่ที่ชุดของข้อความที่ก่อให้เกิดกิจกรรมในทางศาสนา ความหมายไม่ได้อยู่ที่คำหรือประโยค แต่อยู่ที่ข้อความทั้งชุดที่ก่อให้เกิดกิจกรรมทางศาสนา 4) ภาษาศาสนาในฐานะเป็นเครื่องมือให้เกิดประสบการณ์ทางศาสนา (Grondin, Jean, 1994, pp. 20-21)

หลักการตีความโดยมากตามหลักการของศาสนาประเภทเทวนิยมแบ่งออกเป็น 2 วิธีการปฏิบัติ (ดร.สมบัติ พรศิริเจริญพันธ์, หน้า 13) คือ 1) การตีความตามหลักไวยากรณ์ภาษา (Grammar Interpretation) 2) การตีความเชิงเทคนิค เชิงจิตวิทยา (Technical Interpretation) ความพยายามปกป้องการมีความหมายของภาษาศาสนาอยู่ 2 แนวทางใหญ่ ๆ คือ นักปรัชญาศาสนาจำนวนหนึ่งรับคำท้าทายทางความคิดของพวกปฏิฐานนิยม (Positivism) คือนักคิดเชิงเหตุผลนิยมและนักวิทยาศาสตร์และพยายามแสดงให้เห็นว่า ข้อความทางศาสนาสามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงได้โดยหลักการ เหมือนกับหลักวิทยาศาสตร์

เกณฑ์ตัดสินการมีความหมายของข้อความในภาษาวิทยาศาสตร์ครอบคลุมไม่ถึงข้อความในภาษาศาสนา ฉะนั้นแม้ภาษาศาสนาจะไม่มีทางพิสูจน์ให้เห็นว่าจริง (unverifiable) หรือไม่มีทางแสดงให้เห็นได้ว่าเท็จ (unfalsifiable) ก็ไม่ใช่เรื่องสำคัญอะไร เพราะไม่ได้หมายความว่า ภาษาทางศาสนาจำเป็นจะต้องไร้ความหมายด้วยทั้งนี้เนื่องจากวิทยาศาสตร์และศาสนาเป็นกิจกรรมที่อยู่คนละมิติกัน

ตามแนวคิดของ ชลายนเฮอร์มาเคอร์ กล่าวว่า “ไม่มีใครสามารถคิดโดยปราศจากคำ และหากไร้คำความคิดก็ไม่สมบูรณ์และชัดเจน” (ดร.สมบัติ พรศิริเจริญพันธ์, หน้า 85) เขายืนยันถึงคำมี 2 มิติที่มีความสัมพันธ์อย่างแยกไม่ได้คือ 1) องค์รวมของภาษา 2) ความคิดของผู้ใช้ถ้อยคำ

“การกล่าวถ้อยคำทุกอย่างบ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ 2 มิติคือ ความเป็นองค์รวมของภาษา และความคิดทั้งหมดของผู้กล่าวถ้อยคำ” (ดร.สมบัติ พรศิริเจริญพันธ์, หน้า 85)

องค์รวมของภาษามีส่วนประกอบของหลักภาษา กฎไวยากรณ์ การสร้างคำ และความหมายที่ถูกต้องของคำ บท ซึ่งเชื่อมโยงกับผู้ใช้คำโดยเฉพาะศาสดาซึ่งถือเป็นผู้ค้นพบสัจธรรม ส่วนความคิดของผู้ใช้ถ้อยคำหมายถึงความตั้งใจ เจตจำนง วิธีการ เป้าหมายของการพูด หลักการตีความโดยทั่วไปของศาสนาประเภทเทวนิยมที่ปรากฏมีหลักการใหญ่ๆ 3 อย่าง คือ

1) การตีความแนวอุปมานิทัศน์ด้วยเทพเจ้า ตัวบทคัมภีร์ใช้ภาษาโลก เพื่อแสดงเป้าหมายสุดท้ายของมนุษย์ในโลกหน้าหรือสวรรค์นิรันดร์ (นามธรรม) ซึ่งต้องผ่านการหยั่งรู้ พระคัมภีร์ไบเบิลมีระดับความหมาย 3 อย่างคือ 1) ระดับร่างกาย (Body) หมายถึงระดับตามอักษรหรือความหมายทางกายภาพ 2) ระดับวิญญาณ (Soul) และ 3) ระดับจิต (Spiritual) ซึ่งเป็นรหัสสูงสุดด้วยอำนาจของพระเจ้าผู้สมบูรณ์

2) หลักการตีความเชิงไวยากรณ์ หลักการตีความนี้มีกฎว่า ข้อแรก ทุกถ้อยคำที่ระบุชัดเจนดำเนินไปตามขอบเขตของภาษาเท่านั้น ข้อนี้บ่งไปถึงเจตนาหรือความต้องการของผู้ประพันธ์เท่านั้น และข้อสอง นัยยะของคำที่วางอยู่มีความหมายตามที่มันดำรงอยู่ร่วมกับคำอื่น ๆ ที่แวดล้อม (ดร.สมบัติ พรศิริเจริญพันธ์, หน้า 93)

3) การตีความเชิงจิตวิทยา การตีความระดับนี้เป็นการมุ่งไปที่จุดประสงค์ของผู้ประพันธ์หรือผู้ให้สาส์น เพื่อให้เกิดความเข้าใจโครงสร้างของทุกความคิดที่ให้ไว้ในช่วงชีวิตของผู้ให้สาส์น (ดร.สมบัติ พรศิริเจริญพันธ์, หน้า 96) การตีความแบบนี้เกิดจากการมองเห็นภาพกว้าง ๆ ในฐานะของสิ่งแวดล้อมแล้วจึงเข้าสู่องค์ประกอบของความคิดของผู้ให้สาส์นเพื่อให้เข้าใจจุดประสงค์ การตีความแบบจิตวิทยามีหน้าที่ 2 ด้านคือ 1) เป็นเรื่องจิตวิทยาคือเข้าใจแรงจูงใจและจุดประสงค์ อารมณ์ของผู้ให้สาส์น 2) เป็นเรื่องของเทคนิคซึ่งเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นตัวประกอบกันขึ้นของสาส์น เป้าประสงค์เพื่อให้เข้าใจสภาพการณ์ความคิดของผู้ให้กำเนิดสาส์น

จากข้อนี้ทำให้เห็นความตั้งใจของการตีความเริ่มต้นที่ภาษาซึ่งเป็นเรื่องภายนอกหรือปรัวสัยมีแนวโน้มที่จะเข้าไปสู่การเข้าใจในระดับจิตใจหรืออวัตรียซึ่งเป็นนามธรรมมากขึ้น หลักการตีความนี้มี 4 ขั้นตอนคือ 1) รู้สภาพของผู้ให้สาส์นโดยมุ่งไปที่จุดตัดสินใจ คือต้องมองเห็นมโนภาพของแรงจูงใจ เป้าหมายของผู้ให้สาส์น 2) ระบุประเภทของงาน องค์ประกอบ แนวทางการแสดงออกของผู้ประพันธ์ซึ่งจัดเป็นเทคนิค 3) ต้องรู้ว่าผู้ประพันธ์คิดหัวข้อเรื่องและจัดวางองค์ประกอบของเรื่อง 4) รู้แนวคิดสำคัญรองลงมาซึ่งมีอิทธิพลต่อชีวิตของผู้ให้สาส์น (ดร.สมบัติ พรศิริเจริญพันธ์, หน้า 98)

Augustin of Dacia (1282) ได้กล่าวถึงหลักการตีความอย่างเข้าใจง่ายและเป็นที่ยอมรับหลายแก่ประชาชนทั่วไปเมื่อก้าวถึงบทความหรือเนื้อหาของพระคัมภีร์ไบเบิล โดยแบ่งออกเป็นนัยยะ 4 อย่างในเวลาเดียวกันคือ 1) ระดับที่หนึ่ง ความหมายตามอักษร ซึ่งอยู่ในระดับฝ่ายร่างกายหรือนัยยะทางประวัติศาสตร์และตัวบทของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น 2) ระดับที่สอง ความหมายเชิงอุปมาปริทัศน์ (Allegory) ซึ่งรวมกับนัยยะ

ต้นแบบและสื่อว่า อะไรที่เราควรเชื่อ 3) ระดับที่สาม ความหมายทางศีลธรรม ซึ่งเป็นส่วนของวิญญาน คือ ระบุว่าเราควรปฏิบัติอย่างไร เป็นกฎเกณฑ์การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์ 4) ระดับที่สี่ ความหมายเชิงอภิปรัชญา หมายถึงเป้าหมายสุดท้ายที่มนุษย์มุ่งไปในอนาคตซึ่งจะเกิดขึ้นอย่างแน่นอน (ดร.สมบัติ พรศิริเจริญพันธ์, หน้า 49)

ตัวอย่างการตีความแบบเทวนิยม

เช่น ใน ปฐก.1: 3 “พระเจ้าทรงตรัสพระดำรัสว่า “จงมีความสว่าง” และความสว่างก็อุบัติขึ้น” นักบวชในคริสต์ศาสนายุคกลางตีความว่า

ความหมายเชิงประวัติศาสตร์ และตัวอักษร สื่อกิจกรรมของการสร้างของพระเป็นเจ้า

ความหมายเชิงอุปมาปริทัศน์ ขอให้พระคริสต์เจ้าทรงได้รับการตอบสนองจากสรรพสิ่งสร้างโดยเฉพาะมนุษย์

ความหมายเชิงศีลธรรม ขอให้พระคริสต์ทรงส่องสว่างนำทางสติปัญญาของมนุษย์

ความหมายเชิงอภิปรัชญา ขอให้พระคริสต์เจ้านำเราไปสู่พระสิริรุ่งโรจน์ในสรวงสวรรค์ (Pual Lee Tan, 1993, หน้า 53)

เซนต์ โทมัส อะไควนัส (1225-1274) ได้แบ่งนัยยะการตีความออกเป็น 2 ส่วนคือ ตามอักษรและความหมายฝ่ายจิต ฝ่ายจิตท่านได้อธิบายการตีความไว้เป็น 3 มิติ คือ

นัยยะเชิงอภิปรัชญา เกี่ยวข้องกับอำนาจการปกครองสูงสุดของพระเจ้า

นัยยะเชิงศีลธรรมเกี่ยวข้องกับเกณฑ์ว่าด้วยการปฏิบัติตน พฤติกรรม

นัยยะเชิงอุปมาปริทัศน์เมื่อโมเสสได้ตรากฎหมายขึ้นไว้ ยกตัวอย่าง เยเรมีย์เป็นนครคักคิลิธิของยิวบ่งชี้ว่าเป็นคริสต์ศาสนจักรนินทรีย์ (St.Thomas Aquinas, 1981, I,1,10)

หลักการตีความของศาสนาเทวนิยม

ศาสนาเทวนิยม โดยเฉพาะพระพุทธศาสนามีกำเนิดจากการตรัสรู้หรือความจริงแท้จนทำให้ชนทุกชน ทำลายอภิปรัชญาซึ่งทำให้เกิดอภิปรัชญาในจิต และทุจริตทั้งหมด โดยเชื่อมโยงกับพัฒนาจิตให้เกิดความรู้แจ้งความจริงของจิตและสรรพสิ่ง จากนั้นพระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงหลักธรรมเพื่อพัฒนาองค์ความรู้แก่คนทั่วไปเพื่อพัฒนาไปสู่การรู้แจ้งเช่นเดียวกับพระพุทธองค์ จุดกำเนิดข้อนี้ทำให้พระพุทธศาสนาไม่จำเป็นต้องแสวงหาหรือการตีความที่นำไปสู่สิ่งอื่นในฐานะผู้สร้างหรือเป้าหมายอภิปรัชญาเหมือนกลุ่มศาสนาเทวนิยม

การตีความจึงเป็นเรื่องของการอธิบายความของพระพุทธพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกเพื่อความเข้าใจปริบทเชิงประวัติศาสตร์และเนื้อหา ศัพท์บัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงสร้างขึ้นเพื่อบ่งชี้ความเป็นปรมาตม ซึ่งประกอบด้วย ลักษณะ กิจหรือรส เหตุเกิดและผลของธรรมชาตินั้น องค์ประกอบสำคัญของการตีความจึงมุ่งไปที่การพัฒนาจิตให้เกิดความรู้แจ้งธรรมชาติความเป็นจริง ตามความเป็นจริง (As they really are) ซึ่งเรียกว่า ยถาภูตญาณทัสสนะ ความรู้แจ้งความเป็นจริงนั้นเกี่ยวข้องกับจิตทางญาณวิทยา และพฤติกรรมของจิตมีความเชื่อมโยงกันเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งพระพุทธศาสนาถือว่าความเป็นจริงของจิตปรากฏเพียงขณะหนึ่ง ๆ เท่านั้นแต่มีการสืบเนื่องต่อกัน การเข้าใจว่ามีสิ่งที่เที่ยงแท้เป็นตัวตนหนึ่งจัดเป็นมิจฉาทิฐิ การตีความเพื่อการพัฒนาจิตให้รู้ความเป็นจริงเพื่อทำลายมิจฉาทิฐินั้นเอง พุทธพจน์จึงถูกถือเป็นแหล่งความรู้เชิงนิรุกติศาสตร์ที่นำไปสู่การรู้แจ้งความเป็นจริงเพราะเนื้อหาเชิงปรมาตมถูกบรรจุไว้ด้วยความจริงปรมาตม ส่วนรูปของข้อความนำไปสู่หลักการปฏิบัติให้ถูกต้องซึ่งเกี่ยวข้องกับศีลธรรม พฤติกรรมที่เป็นกุศลล้วนเกิดจากจิตที่เป็นกุศล พฤติกรรมที่เป็นอกุศลหรือไม่มีศีลธรรมเกิดจากจิตที่เป็นอกุศล

หลังจากพระพุทธเจ้าทรงปรินิพพานแล้วได้มีการทรงจำพุทธพจน์ไว้และท่องสืบต่อกันมาโดยเน้นหลักการปฏิบัติเพื่อบำรุงความเป็นปรมาตมธรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับการรู้แจ้งเฉพาะตน หลักการปฏิบัติธรรมจึงเป็น

การพิจารณาให้จิตรู้เห็นและมีประสบการณ์กับปรมาณภาวะจิตก็จะปรับเปลี่ยนจากความหลงเป็นจิตที่รู้ตนเอง โดยการศึกษาพุทธพจน์ซึ่งต้องพึงหลักไวยากรณ์ที่มีการสร้างคำเพื่อนำไปสู่การรู้แจ้งสภาวะปรมาณของจิตโดยดำเนินไปสู่ครองของกุศลจิต

3. ลำดับของการตีความของพระพุทธศาสนา

พุทธศาสนาทั้งในฝ่ายเถรวาทและมหายานยอมรับว่าตรงกันว่า ภาษาที่มนุษย์ใช้ทั่วไปเป็นระบบสมมติ อย่างหนึ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือสื่อสารความคิด ความรู้ และความต้องการระหว่างมนุษย์ด้วยกัน แต่มีข้อจำกัดคือไม่สามารถสื่อให้เห็นความเป็นปรมาณสักหรือความจริงแท้ได้ การยึดติดในภาษาถือว่าเป็นอุปสรรคขัดขวางต่อการเข้าถึงความจริง ไม่ต่างอะไรกับคนที่หลงยึดเอานิ้วมือที่ชี้ไปยังดวงจันทร์ว่าเป็นดวงจันทร์ที่แท้จริง อย่างไรก็ตาม แม้ภาษาจะมีความสามารถจำกัด แต่ภาษาก็สามารถสื่อหรือชี้ทางให้คนเข้าถึงความจริงได้ จึงเป็นการเข้าใจกันโดยทั่วไปเมื่อเริ่มศึกษาเล่าเรียน ผู้สอนและผู้เรียนต้องมีการเข้าใจความจริง 2 อย่าง คือ 1) สมมติสัจ 2) ปรมาณสัจ

ความจริงอย่างแรกเป็นเครื่องมือเพื่อให้รู้ความเป็นจริงเชิงสมมติซึ่งเกี่ยวข้องกับหลักการทำให้จิตดำเนินไปสู่กุศลในส่วนปัจเจกชนและสังคมที่ปัจเจกชนอยู่ร่วมด้วยซึ่งเป็นอารมณ์ของจิตเป็นแหล่งทำให้เกิดความคิดหรือสังขาร เรี่ยสังขตธรรม โครงสร้างเนื้อหาของสังขตธรรม จะมีความหลากหลาย ประวัติศาสตร์ซึ่งทำให้เกิดการคิดเชิงเวลาและเทศะ ความเป็นสิ่งอื่นในรูปภวาทต่อจิตซึ่งมีอิทธิพลทำให้จิตติดข้องอยู่แบบวนเวียน (วัฏฏ) แบบไม่มีสิ้นสุด ความจริงสมมติหรือความจริงที่น่าจิตไปสู่ข้างนอกถือเป็นแหล่งข้อมูลทำให้จิตเกิดความหลง ไม่มีฐานะ

ความจริงอย่างที่สองคือปรมาณเป็นหลักธรรมสำคัญที่มีลักษณะเด่นชัดต่อจิตในฐานะผู้รู้ (Knower) ซึ่งมีการรู้อารมณ์ต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา แต่ลักษณะของจิตนี้เกิด-ดับ พร้อมกับอารมณ์ตลอดเวลา การรู้ความไม่เที่ยงสังเกตได้จากการเกิด-ดับของอารมณ์ชนิดต่าง ๆ ซึ่งมีความขัดแย้งกับความคิดที่ติดอยู่กับสมมติที่มักสร้างตัวตน และสิ่งอื่น ๆ ในรูปของความเที่ยงแท้ เป็นตัวตน บุคคลและมุ่งแสวงหาความพึงพอใจเพื่อให้สมปรารถนา (ตัณหา) ลักษณะที่เด่นชัดของความจริงแบบปรมาณคือ 1) จิตจะรู้ได้ด้วยตนเอง 2) ไม่มีเวลาและเทศะ 3) หากต้องการรู้ต้องทำให้จิตย้อนกับเข้ามาหาตัวจิตเอง 4) นำไปสู่การลำดับการรู้ภายใน 5) มีภาวะของความเป็นเอกภาพที่จิตมีปัญญารู้ด้วยตนเอง กล่าวโดยรวมเป็นส่วนที่สมบูรณ์

พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้แล้วและเจตนาในการส่งสาส์นในฐานะคำสอนแม้เป็นเรื่องของภาษาสมมติแต่ก็จะนำไปสู่การมีประสบการณ์กับความจริงแบบปรมาณเพื่อให้เกิดวิปัสสนาญาณรู้แจ้งความจริงจนจิตเกิดมรรคผลและนิพพานได้ จะเห็นได้ว่า ธรรมชาติของความจริงแบบสมมติและปรมาณเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกจากกันได้ในเชิงภวาท แต่เข้าใจได้โดยปัญญาเห็นแจ้งทั้งความคิด (สมมติ) และภาวะที่กำลังเป็นอยู่ของจิต (ปรมาณ) แม้พระพุทธเจ้าเองพระองค์ยังทรงอธิบายโดยเฉพาะวินยปิฎก เช่น

หลักฐาน 4 ลำดับของอธิบายความและการตีความตามคำภีร์ที่ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่หลังพุทธกาล คือ

1) หลักฐานขั้นที่ 1 เรียกว่า บาลี คือพุทธพจน์ที่ตรัสโดยพระพุทธเจ้า ทรงบัญญัติคำและแสดงหลักธรรมเพื่อให้สาวกพิจารณาจนจิตเกิดความแจ่มแจ้งด้วยสภาพปรมาณธรรมด้วยตนเอง บางครั้งพระพุทธเจ้าก็ทรงอธิบายความเองโดยเฉพาะคัมภีร์วินยปิฎก เช่น ปทภาษนียวินยว่า “สิกขาติ ติสฺโส สิกขา อธิสฺลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา. ตตร ยายํ อธิสฺลสิกขา, อยํ อิมสฺมี อตเต อธิปเตตา สิกขาติ (วิมहा. (บาลี) 1/55/36)

2) คำอธิบายพระไตรปิฎก เป็นหลักฐานขั้นที่ 2 เรียกว่า อรรถกถา เรียกว่า สังฆนันทนา เน้นการตีความหรืออธิบายหลักปรมาณธรรม สภาพเหตุการณ์เชิงประวัติศาสตร์ เป็นส่วนมากเพื่อแสดงให้เห็นชัดเจนไม่สงสัย

3) คำอธิบายอรรถกถา เป็นหลักฐานชั้นที่ 3 เรียกว่า ฎีกา เน้นญาณวิทยาและจริยธรรมเป็นส่วนมาก

4) คำอธิบายฎีกา เป็นหลักฐานชั้นที่ 4 เรียกว่า อนุฎีกา เน้นหลักจริยธรรม เพื่อสร้างวัฒนธรรมผลมกับการสร้างเนื้อหาให้เกิดการมองเห็นคุณค่า ชักชวนให้เกิดความประทับใจ มักปรากฏว่าได้นำมาแต่งเป็นบทขับ เพลง ละคร เพื่อสร้างกิจกรรมของศาสนานจนเกิดเป็นประเพณีที่สืบทอดกันเป็นมรดกสู่คนรุ่นหลัง

นอกจากนั้น การอธิบายความหรือการตีความแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ

1) สังวรรณนาทั่วไป หมายถึง การอธิบายความของบทสามัญทั่วไป ได้แก่ การอธิบายความของบทโดยประกอบ อิติ ศัพท์ที่บทตั้ง การอธิบายความของบทแบบต่อเนื่องกันไปและการอธิบายความของบทโดยแสดงความสัมพันธ์กันของบทต่างๆ แบ่งออกเป็น (1) อุลลึงค์สังวรรณนา หมายถึง การอธิบายความของบทโดยประกอบ อิติ ศัพท์ที่บทตั้งเพื่อให้บทตั้งปรากฏชัดเจน ทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจความหมายได้ง่าย ปริยาเยนาติการณณ. (ที.ม.อ. (บาลี) 2/98/95) คำว่า ปริยาเยน ได้แก่ ด้วยเหตุ คำว่า การณณ อธิบายให้รู้ว่า ปริยาเยนในที่นี้มีความหมายว่า เหตุ เพราะปริยาเย ศัพท์ มีความหมาย 6 อย่าง คือ เหตุ, เทศนา, วาระ, คำไวพจน์, ประเภท และโอกาส

2) วุตติสังวรรณนา หมายถึง การอธิบายความบทตั้งแบบต่อเนื่องกันไปเพื่อความสะดวก ในการอธิบายความหมาย เช่น น โจรเท ออาหารโณ อโรรหารโณ. (3) สัมพันธ์สังวรรณนา หมายถึง การอธิบายความบทตั้งที่ใช้ สมพฺนโร ท้ายประโยค เพื่อแสดงความเชื่อมสัมพันธ์กันแห่งบทและความหมาย

2) สังวรรณนาโดยบท ได้อธิบายความของบทบาลี บทอรรถกถาต่างๆ โดยอธิบายความบทนาม บทอุปสัค บทนิบาต บทอาขยาต เช่น เทวณฺติ อาภาสํ. (วิมฺหา.อ. (บาลี) 3/5/10) คำว่า เทว ได้แก่ ท้องฟ้า คำว่า อาภาสํ อธิบายให้รู้ว่า เทว หมายถึงท้องฟ้า เพราะ เทว-ศัพท์มีความหมาย 4 อย่าง คือ เทพ ฝน ท้องฟ้า และความตาย (พระมหาสมปอง มุทิโต, 2547, หน้า 990)

ในชั้นฎีกา จะนำคำที่ปรากฏคลุมเคลือโดยเน้นหลักญาณวิทยา คือหลักภาษาศาสตร์ และจริยธรรมพร้อมตัวอย่าง เช่น ในธรรมบทมหาฎีกา พระวรสัมพุทฺธิมหาเถระอธิบายความของบทหรือคำ เป็นหลัก เช่น อธิบายความบทว่า ญมฺมพิโก จากอรรถกถาธรรมบทเรื่องจักขุบาลเถระ ว่า “สาวตถิยํ กิร มหาสุวณฺโณ นาม ญมฺมพิโก อโหสิ อทโธม มหฺตโน มหาโณโค อปุตฺตโก” (ขุ.ธ.อ. (บาลี) 1/1/1) โดยอธิบายว่า “ญมฺมพิโกติ ญมฺมํ อสฺส อสฺมึ วา วิชฺชตีติ ญมฺมพิโก.” ชื่อว่า ญมฺมพิโก (เศรษฺฐี) เพราะอรรถว่า เป็นผู้มึทรัพย์ ในคำว่า ญมฺมพิโก (เศรษฺฐี) นี้ คำว่า ญมฺมํ อสฺส อสฺมึ วา วิชฺชตีติ อธิบายให้รู้ว่า ญมฺมพิโก (ขุ.ธ.ฎีกา (บาลี) 1/9) เป็นอัสสตีติตฺตติ โดยวิเคราะห์ว่า ญมฺมํ อสฺส อสฺมึ วา วิชฺชตีติ ญมฺมพิโก (ญมฺมพ-ศัพท์ + อิกปัจจย) ชื่อว่า เศรษฺฐี เพราะอรรถว่าเป็นผู้มีทรัพย์

ตัวอย่างการตีความ

พุทธพจน์ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จแล้วแต่ใจ...” (ขุ.ธ. (ไทย) 25/11/13)

ในชั้นอรรถกถาพระพุทฺโธสาจารย์ อธิบายมักใช้ฐานของอภิธรรมเพื่อแสดงความจริงปรมัตถ์และเชิงประวัติศาสตร์คือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ณ ขณะนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจแจ้งความจริงเชิงปรมัตถ์ เช่นตัวอย่างพระบาลีข้างต้น ท่านกล่าวอรรถาธิบายหรือตีความว่า มโนติ กามาวจรกุสลาภิเภทํ สพฺพมปิ จตฺตมิกจิตฺตํ” ถึงอย่างนั้น ในบทนี้ เมื่อนิยาม ก กำหนดลง ด้วยอำนาจจิตที่เกิดขึ้นแก่หมอนั้น ในคราวนั้น ย่อมได้จำเพาะจิตที่เป็นไปกับด้วยโหมณัส ประกอบด้วยปฏิกฺษะ (อย่างเดียว)” และแสดงจำแนกคำว่า ธรรม ไว้ว่า “บทว่า ธมฺมา คือ ชื่อว่า ธรรมเป็น 4 อย่าง ด้วยอำนาจคุณธรรม เทสนาธรรม ปริยัติธรรม และนิสสัดตนิชชีวธรรม ในธรรม 4 ประการนั้น ธรรมศัพท์นี้ในคำว่า “ธรรมและอธรรม 2 ประการ ให้ผลเหมือนกันหามิได้ อธรรมย่อมนำไปสู่ นรก ธรรมย่อมให้ถึงสุคติ” ดังนี้ ชื่อว่าคุณธรรม (แปลว่าธรรมคือคุณ) ธรรมศัพท์นี้ ในคำว่า “ภิกษุทั้งหลาย

เราจักแสดงธรรมงามในเบื้องต้น แก่ท่านทั้งหลาย” ดังนี้ เป็นต้น ชื่อว่า เทศนาธรรม ธรรมศัพท์นี้ ในคำว่า “ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง กุลบุตรบางจำพวกในโลกนี้ ย่อมเรียนธรรม คือสุดตะ เคยยะ” ดังนี้ เป็นต้น ชื่อว่า ปริยัติธรรม ธรรมศัพท์นี้ ในคำว่า “ก็สมัยนั้นแล ธรรมทั้งหลายย่อมมี ชันธทั้งหลายย่อมมี” ดังนี้ เป็นต้น ชื่อว่า นิสสัตตธรรม นัยแม่ในบทว่า “นิชชีวธรรม” ก็ดูเหมือนกัน ในธรรม 4 ประการนั้น นิสสัตตธรรมหรือนิชชีวธรรม พระศาสดาทรงประสงค์แล้วในที่นี้ (ขุ.ธ.อ. 1/20-21)

4. ความสำคัญของการตีความ

1) พุทธพจน์ 2 ชนิด คือ เนยยัตถะ และ นียัตถะ

การตีความของภาษา เป็นเรื่องสมมติ เป็นข้อความที่ควรไขความ เรียกว่า “เนยยัตถ” ส่วนการเข้าถึงปรมาตมะนั้นไม่จำเป็นต้องมีการตีความถือว่าเป็นข้อความที่ไขความแล้ว เรียกว่า “นียัตถ” เนื่องการตีความอยู่ในขอบเขตของการคิดซึ่งเป็นเรื่องของภาษา มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความเข้าใจและนำไปสู่การปฏิบัติคือการดำเนินชีวิตให้อยู่กับภาวะของปรมาตม์ พระบาลีที่กล่าวถึงข้อความที่ควรไขความหรืออธิบายและคำที่ไขความแล้ว คือ “เทวเม ภิกขเว ตถาคตํ อพฺพาทิจฺชนติ กตเม เทว โย จ เนยยตถํ สุตตณฺตํ นิตตโถ สุตตณฺโตติ ที่เปติ โย จ นิตตํ สุตตณฺตํ เนยยตถํ สุตตณฺโตติ ที่เปติ อิม โข ภิกขเว เทว ตถาคตํ อพฺพาทิจฺชนติ ฯ เทวเม ภิกขเว ตถาคตํ นาพฺพาทิจฺชนติ กตเม เทว โย จ เนยยตถํ สุตตณฺตํ เนยยตถํ สุตตณฺโตติ ที่เปติ โย จ นิตตํ สุตตณฺตํ นิตตโถ สุตตณฺโตติ ที่เปติ อิม โข ภิกขเว เทว ตถาคตํ นาพฺพาทิจฺชนติติ ฯ

พุทธพจน์ที่เป็น “เนยยัตถะ” จัดอยู่ในความจริงแบบสมมติ คืออยู่ในขอบข่ายของความคิด ซึ่งไม่ใช่ความจริงที่จะนำไปสู่การรู้แจ้งความจริงจนมีปัญญาพ้นจากความหลงได้ iva “สมมุติวเสน เวทิตพฺโพ เนยยตถโถ จตฺตารโหเม ภิกขเว วลาหกุปฺมา ปุคฺคลาติอาทิสฺส วิยา ฯ” แปลว่า “เนยยัตถะ พึงทราบด้วยสามารถแห่งสมมติ ดุจในประโยคมีอาทิว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยวลาห 4 เหล่านี้” (พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, 22 มกราคม 2563)

ในลังกาวตารสูตร ซึ่งเป็นรากฐานแนวคิดที่สำคัญของฝ่าย โยคอาจารย์ ได้แก่ข้อความที่ว่า “วัตถุภายนอกไม่มีอยู่ แม้มันจะปรากฏให้เห็นอย่างนั้น มันก็คือจิตที่ปรากฏออกมาเป็นวัตถุอันหลากหลาย ในรูปแห่งทะเล แหล่งกำเนิด และที่อาศัยทั้งหลาย เรากล่าวว่าเป็นเพียงจิตเท่านั้น (จิตมาตร)” การตีความข้อความนี้ของท่านจันทร์ทรีติ จะมีขั้นตอนดังนี้

(1) ความหมายตามเจตนารมณ์ ก็คือข้อความที่ว่า “วัตถุภายนอกไม่มีอยู่” ซึ่งเป็นความหมายที่พระพุทธเจ้ามีพระประสงค์จะให้ผู้ฟังในขณะนั้นเข้าใจ

(2) พื้นฐานแห่งเจตนารมณ์ ก็คือความหมาย หรือสัจธรรมระดับลึกที่พระองค์มีประสงค์จะให้ผู้ฟังข้อความนี้เข้าใจในท้ายที่สุด ซึ่งก็คือธรรมทั้งปวงทั้งที่เป็นรูปและจิตว่างจาก “สวภาวะ” หรือภาวะที่มีอยู่เป็นอยู่โดยตัวของมันเอง (intrinsic nature / self-nature) แต่ในระดับสมมติบัญญัติทั้งวัตถุและจิตก็ถือว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่

(3) แรงจูงใจ (motivation) หรือพระประสงค์ของพระพุทธเจ้าในการปฏิเสธความมีอยู่ของรูปในข้อความนี้ ก็คือเพื่อให้สาวกผู้ยึดมั่นถือมั่นในรูปได้คลายความยึดมั่นถือมั่นในรูปเสีย เมื่อทำลายความยึดมั่นถือมั่น (ในรูป) ได้แล้ว สาวกเหล่านั้นจึงจะสามารถเข้าใจได้ว่าแม้จิตก็ไม่ได้มีอยู่ในตัวของมันเอง (สวภาวะ) แล้วจึงจะรู้แจ้งในสัจธรรม คือความเป็นศูนย์ตาของสรรพสิ่งในจักรวาล และ

(4) เกิดความขัดแย้งถ้ายึดตามตัวอักษร คือ ถ้ายึดถือตามตัวอักษรว่าวัตถุภายนอกไม่มีอยู่จริง ๆ ตามข้อความในพระพุทธพจน์ข้างต้น จะก่อให้เกิดความขัดแย้งกับข้อความอื่น ๆ ที่ในพระสูตรเดียวกันนี้ที่บอกว่าวัตถุภายนอกมีอยู่

ลักษณะที่ขัดแย้งกันเองของคำสอนบางประการ เกิดขึ้นในสมัยหลังพุทธกาล ทำให้แต่ละนิกายพยายามหาทางออกด้วยการพัฒนาวิธีการตีความเฉพาะของตนขึ้นมา หลักการแสดงธรรมจึงถือเป็นเพียง “อุบาย” (Means) ของพระพุทธเจ้า เพื่อนำไปสู่เป้าหมาย คือการรู้แจ้งความจริงปรมัตถ์ เป็นวิธีการตีความแบบหนึ่งที่มีความนิยมของพุทธฝ่ายมหายาน แนวคิดนี้มองว่า สัจธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้เป็นสิ่งสากล มีสร้างความคิดซับซ้อน ภารกิจในการเผยแผ่ศาสนาของพระองค์ตั้งแต่ตรัสรู้จนถึงเสด็จดับขันธปรินิพพาน ก็คือการนำหลักสัจธรรมไปประยุกต์ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหา บริบทแวดล้อม ความจำเป็นและอุปนิสัยของหมู่สัตว์ ดังนั้น เมื่อพบคำสอนที่ดูเหมือนจะขัดแย้งกันเอง ต้องมีรู้ว่าเป็นเพียงอุบาย อย่ายึดถือว่าเป็นเป้าหมาย ก็จะช่วยให้เข้าใจความหมายของคำสอนได้ถูกต้อง

แนวคิดเรื่อง “อุบาย” ไม่ได้จำกัดขอบเขตอยู่เพียงการหาทางออกให้แก่ข้อความที่ขัดแย้งกันเองเท่านั้น หากแต่ได้ขยายขอบเขตเข้าไปสู่การต่อสู้ทางความคิดระหว่างนิกายด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างนิกายมหายานกับนิกายโยคจาร แต่ละนิกายต่างพยายามตีความแนวคิดของฝ่ายตรงข้ามว่าไม่ใช่หลักคำสอนสมบูรณ์ หากแต่เป็นคำสอนระดับพื้นฐานที่แสดงไว้ชั่วคราว จึงสมควรได้รับการตีความ (เนยารละ) นิกายโยคจารถือว่า จิตคือความจริงปรมัตถ์ ถือเป็นสิ่งสูงสุด ส่วนคำสอนอื่นที่เป็นเรื่องสมมติเกี่ยวข้องกับวัตถุกายถือว่าเป็นคำสอนเบื้องต้นชั่วคราว นิกายมหายานถือว่าคำสอนเรื่องศูนยตาเป็นธรรมะขั้นสุดท้าย (นิตารละ) ส่วนคำสอนเรื่องความมียู่ของรูปและจิตก็ดี คำสอนเรื่องจิตตามตรรกะดี เป็นเพียงการสอนปูพื้นฐานเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่องศูนยตาทั้งสิ้น

5. ผลของการตีความทั้งสองแบบ

การตีความทั้งสองแบบมีผลที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน 2 หลักใหญ่ ๆ ตามหลักการของแต่ละประเภทศาสนาที่กล่าวข้างต้นดังนี้

1) ผลของการตีความแบบเทวนิยม

การตีความศาสนาแบบเทวนิยมมุ่งไปที่ความเป็นหนึ่งเดียวกับผู้สร้างหรือพระเจ้าที่เป็นภาวะสมบูรณ์ที่อยู่ในลักษณะปรัวสย แต่หลักการตีความสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ปัญหาของการตีความของศาสนาเทวนิยมคือ การพยายามจะเข้าใจความหมายของคำคุณศัพท์ (predicate) ที่ขยายประธาน (subject) ในประโยค เช่น พระเจ้าคือความดี ซึ่งก่อให้เกิดกลุ่มนักคิดเชิงวิทยาศาสตร์ที่พยายามพิสูจน์ความจริงของประธาน ซึ่งมักลงเอยด้วยความขัดแย้งกับสิ่งปรากฏการณ์ที่เป็นจริงเชิงกายภาพ ด้วยเหตุนี้ภาษาของศาสนาเทวนิยมจึงสร้างศรัทธาต่อสิ่งสูงสุดเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อนำไปสู่การเข้าถึงสิ่งสมบูรณ์เชิงภวาท โดยการยินยอมรับสละตนเองต่อสิ่งสูงสุด จนนำไปสู่หลักศีลธรรมแบบยอมตาม

2) ผลของการตีความแบบอเทวนิยม

เป็นการตีความเพื่อรู้แจ้งตนเอง (อัตวิสัย) ซึ่งจำเป็นต้องรู้ความจริงแบบปรมัตถ์ ซึ่งมีลักษณะภาวะของจิตที่รู้ความเป็นไปของตน(จิต) มีลักษณะรวมเป็นหนึ่งคือความมียู่เป็นหนึ่งระหว่างกายกับจิต และต้องเป็นสิ่งที่ปัจเจกชนรู้ด้วยตนเอง โดยมุ่งไปที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของจิตให้เป็นกุศลโดยการมีปัญญาเห็นความเป็นจริงคือไตรลักษณ์ที่กำลังเกิดขึ้นทุกขณะจิต เพื่อเข้าถึงการรู้แจ้งโดยญาณวิทยาซึ่งเป็นความรู้ถูกต้อง จริยธรรมจึงเป็นเรื่องของการพัฒนาจิตให้รู้แจ้งความเป็นจริง ซึ่งคือจิตและธรรมชาติของจิต

ประเด็นวิเคราะห์ คือ ในพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องมีการตีความหรือไม่? ทำอย่างไรกับคำสอนที่ปรากฏสำหรับผู้ที่ยังไม่ตรัสรู้ การอธิบายความ เพื่อนำไปสู่การรู้แจ้ง (คำสอน) โดยความแล้วคำสั่ง จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมมการตีความคือการพยายามสื่อสารเพื่อนำจิตของปุถุชนที่ใช้ภาษาสามัญซึ่งมีลักษณะเป็นการถูกชักนำ (Persuasive) เนื่องจากต้องฟังภาษาจากคนอื่น จึงทำให้เกิดนักพยากรณ์ โหร ทำนาย อาจารย์ผู้ศักดิ์สิทธิ์ อภินิหารต่าง ๆ ซึ่งต้องมีความศักดิ์สิทธิ์หรือเกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คนศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น เพื่อชักชวนให้คน

เชื่อโดยมุ่งผลประโยชน์จากคนเชื่อได้ง่ายเหมือนศาสดาซึ่งทำการคอยควบคุมกลุ่มคนประเภทต่าง ๆ ส่วนผู้รู้ความเป็นจริงย่อมพยายามสอนให้คนรู้แจ้งความจริงปรมัตถ์ที่เป็นจริงในเชิงปรากฏการณ์ธรรมดาเพื่อไม่ต้องตกเป็นเหยื่อของคนอื่นเป็นอิสระ

6. บทสรุป

ระบบภาษาที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสารมีความหมายต่อกันมาจากสิ่งสมมติที่แสดงเป็นสัญลักษณ์เพื่อให้จิตมีความเข้าใจซึ่งมีลำดับคือ ระดับข้อเท็จจริง (Realistic) ระดับนักปราชญ์ (Sophisticated) และระดับผู้นำทางจิตวิญญาณ (Spiritual) ระดับแรกเป็นข้อเท็จจริงทางประสาทสัมผัส ระดับที่สองเป็นเรื่องของเหตุผลซึ่งต้องการข้ามพ้นจากสิ่งธรรมดาให้มีความหมายต่อชีวิต ในระดับการรับรู้ตนเองผสมกับอารมณ์ ส่วนระดับจิตวิญญาณเป็นการข้ามพ้นจากการติดอยู่กับอารมณ์สู่ ภาวะของปรมัตถ์ ทำให้มีการตีความทางศาสนามีเป้าหมายคือการต้องการเริ่มสร้างรูปแบบการสร้างงานประพันธ์ขึ้นใหม่หรือการกลับไปมีประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาจิตของผู้ประพันธ์อีกครั้ง การตีความเชิงศาสนาแบบเทวนิยม เน้นเรื่องการให้ความสำคัญกับพระวาระที่พระเจ้าสูงสุดสื่อกับมนุษย์โดยผ่านศาสดา ต้องอาศัยหลักการตีความทางไวยากรณ์และทางจิตวิทยาเพื่อย้อนกลับไปสู่ความเข้าใจแจ่มแจ้งซึ่งพระประสงค์ของพระเจ้า และเพื่อให้เกิดศรัทธามั่นคงต่อคำสอนและความถูกต้อง ซึ่งเป็นฐานของภววิทยาส่วนการตีความเชิงศาสนาแบบอเทวนิยมโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธศาสนามีฐานของการแบ่งความจริง 2 อย่างคือภาษาสมมติสัจจ์และปรมัตถสัจจ์มุ่งเน้นด้านญาณวิทยาโดยอาศัยความเป็นจริงของจิตที่มีการรู้อารมณ์เป็นสิ่งจริงแท้สูงสุด พุทธพจน์ถูกนำมาอธิบายในลักษณะเนยยัตถะ และนිරัตถะ เป็นการขยายความเพื่อให้เกิดความเข้าใจและรู้แจ้งความจริงเชิงปรมัตถ์มากกว่าการตีความแบบเทวนิยมที่มุ่งสร้างความกระจำจืดเมื่อมีความคลุมเครือของความหมายในคำหรือประโยคพูด

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ดร.สมบัติ พรศิริเจริญพันธ์. (2559). **เฮอร์เมนูติกส์: ศาสตร์แห่งการตีความและศิลปะแห่งการเข้าใจ**, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์วัชรินทร์ พี.พี. จำกัด.

พระมหาสมปอง มุทิโต. (2547). **อภิธานวรรณนา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท ประยูรวงศ์พรินท์ติ้ง จำกัด.

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร. (2563). **หลักการตีความในพระพุทธศาสนา**. สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2563. จาก <https://www.mcu.ac.th/article/detail/507>.

Grondin, Jean. (1994). **Introduction to Philosophical Hermeneutics**. USA: Yale University.

Pual Lee Tan. (1993). **the Interpretation of Prophecy**. Dallas, TX: Bible Communication Inc.

St.Thomas Aquinas. (1981). **Summa Theologiae**, trans. English Dominicans. New York: Christian Classics.